

N:o 128.

Af herr Ernst Carlson, om skrifvelse till Konungen, angående åtgärder för att inom rikets officiella statistik åstadkomma största möjliga enhet och planmässighet i arbetet samt ökad skyndsamhet vid publikationen.

På alla samhällslifvets områden och icke minst i fråga om näringarnas utveckling är en tillförlitlig och tidens rörelse noga följande statistik af största vikt. Utan en sådan kunna verkningarna af lagar och förordningar icke med säkerhet bedömas; utan en sådan måste ock försöken att afhjälpa förhandenvarande brister blifva famlande och osäkra. Därför ha i de flesta länder på senare tider åtgärder vidtagits för att främja den officiella statistikens utveckling.

I vårt land har den officiella statistiken, som bekant, vackra anor. För att ej tala om äldre ansatser i detta afseende må här endast erinras om den under frihetstiden år 1756 upprättade Tabellkommissionen, Europas äldsta statistiska ämbetsverk. Dess arbetsfält blef till en början befolkningsstatistiken, och den utförde sitt värf på ett sätt, som för alltid skaffat Sverige en rangplats i statistikens historia. Senare anförtrordes åt samma kommission därjämte för en kortare tid jordbruksstatistiken, inom hvilket område kommissionen dock på grund af små medel och ringa understöd från statsförvaltningens sida lyckades mindre väl.

Bih. till Riksd. Prot. 1903. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 38 Häft. (N:o 128). 1

Redan i medlet af förra århundradet hade man emellertid kommit till insikt därom, att också åtskilliga andra grenar af statistiken tarfvade en systematisk bearbetning, äfvensom att bearbetningen af det statistiska materialet kräfde en mer fackmässig organisation. Häraf och af utlandets föredöme på ifrågavarande område föranleddes Rikets Ständer att i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 18 oktober 1854 framhålla, hurusom, under det i främmande länder medlen att genom en officiell statistik vinna den oeftergifliga kännedomen om statens tillstånd i hög grad fullkomnats, Rikets Ständer däremot vid skärskådande af de anstalter, som här i riket funnos vidtagna för vinnande af en säker kännedom om landets tillstånd, trott det böra erkännas, att, om än medelst kostnad och arbete mycket i denna väg blifvit vidgjordt, dessa anstalter likväl, till följd af bristande plan i uppställningen och saknad af allmän öfersikt af de spridda uppgifternas innehåll, ej på ett tillfredsställande sätt uppfyllde det med dem åsyftade ändamålet, och alltså ansett åtgärder böra vidtagas för att, så snart omständigheterna det medgäfve, erhålla en ordnad och i möjligaste mån fullständig fortgående statistik. Detta ändamål ansågo Rikets Ständer »otvifvelaktigt säkrast vinnas genom bildande af ett ämbetsverk, som finge sig uppdraget att uppgöra planen till de statistiska arbetena i deras särskilda grenar, äfvensom att sammanföra, bearbeta och offentliggöra de inkomna uppgifterna», och »med ett sådant ämbetsverk kunde då de arbeten, hvilka för statistiska ändamål utföras inom särskilda ämbetsverk, sättas i förening».

Det var med anledning af denna Riksdagens skrifvelse, som efter vederbörlig kommittéutredning en ny organisation från och med år 1858 genomfördes i fråga om vår officiella statistik. Grundtanken i den nya organisationen var, att ett särskildt ämbetsverk, Statistiska centralbyrån, skulle utföra de officiella statistiska arbeten, som ej med nödvändighet föllo inom de förvaltande verkens område, samt att all officiell statistik, såväl den af centralbyrån som af de förvaltande verken utförda, för vinnande af nödig enhet och planmässighet skulle stå under öfverinseende af en speciell kommission, som ägde granska alla förslag till större ändringar inom den officiella statistiken och själf, där den fann lämpligt, kunde föreslå sådana. Detta uppdrag tillföll ett råd, Statistiska beredningen, som år 1886 omdanades till den nuvarande Statistiska tabellkommissionen, hvilken uppkallats efter det äldre, år 1858 upplösta ämbetsverket af samma namn.

De banbrytande åskådningar, som uttalades i ofvan nämnda riksdagsskrifvelse och som ligga till grund för 1858 års organisation, hafva

emellertid senare i många fall råkat i glömska eller lidit intrång. Afsikten, att all statistik, som ej på grund af sin speciella natur måste tillhöra de förvaltande verken själfva, borde öfverlämnas åt statistiska centralbyrån, har flera gånger blifvit åsidosatt. Planen, att hela den officiella statistiken skulle stå under öfverinseende af Tabellkommissionen, har ej håller förverkligats. Och slutligen har denna kommissions verksamhet, i följd af bristfällig organisation, till allra största delen kommit att blifva endast skenbar, medan i våra dagar den starka utvecklingen af statistikens olika grenar och behovet att snabbt tillgodogöra sig dess resultat göra en insiktsfull central ledning ännu mer påkallad än förr. Ehuru viktiga och erkännansvärda framsteg blifvit gjorda, återstår ännu åtskilligt att utbättra och förfullständiga.

I fråga om en tidsenlig reform af vår officiella statistik gör sig först och främst önskvärdheten af att vid allt arbete för densamma *den statistiska fackinsikten* måtte få komma till sin fulla rätt gällande. Tydligt är, att en sådan insikt och vana vid att handlägga hithörande frågor i långt högre grad skall stå att finna hos personer, hvilkas göromål uteslutande äro och under hela deras tjänstgöringstid komma att förblifva af statistisk art, än hos tjänstemän, hvilka under ett eller annat år utföra statistiskt arbete, och detta måhända blott såsom bisyssla vid sidan af andra, mera trängna tjänsteåligganden. Det ligger i själfva sakens natur, att det statistiska arbetet ej kan väl utföras på en plats, som betraktas såsom genomgångsplat inom ett verk, hvars hufvudändamål är af helt annat slag. Också är klart, att fruktbarande uppslag och ett vaket påaktande af den statistiska metodens framsteg i andra länder ej kunna vara att påräkna annat än hos tjänstemän, som ha lätt tillgång till den statistiska litteraturen och stå i ständig beröring med statistikens såväl officiella som privata utföware i olika länder.

Af många skäl tränger sig alltså den åsikten allt mera fram, att *all officiell statistik bör stå under gemensam ledning och så vidt möjligt koncentreras* på ett mindre antal statistiska verk eller afdelningar med en personal, som uteslutande sysselsättes med statistiskt arbete och som har att väsentligen emotse sin framtid inom det statistiska facket. Genom klok organisation torde också inom ramen af de betydande anslag, som årligen utgå för den officiella statistiken, åtskilligt i nämnda riktning kunna vinnas. En tydlig tendens till dylik koncentration framträdde såsom fullt medvetet omfattad redan hos Rikets Ständer, då de genom ofvan nämnda skrifvelse togo initiativ till en omorganisation af vår officiella statistik, och hos

den statistiska kommitté som den 18 juni 1856 afgaf sitt utlåtande. I samma riktning har äfven utvecklingen gått i andra länder, särskildt där man, såsom i Tyska riket efter år 1870 varit fallet, haft att ordna arbetet till nyes. Den tyska riksstatistiken har nämligen småningom alltmera samlats i det stora »Kaiserl. Statistisches Amt», som väl nu mera är den mest omfattande statistiska centralbyrå i världen.

Om också hos oss den ursprungliga planen på en koncentration af den officiella statistiken, där ej öfverstigliga hinder möta, i flera afseenden lidit afbräck, torde därför omständigheterna mana till att nu återupptaga den först inslagna och till en början med framgång fullföljda vägen. Villigt skall dock medgifvas, att det finnes några områden af statistiken, som stå i ett så nära samband med vissa förvaltningsgrenar, att det äfven för framtiden kan vara fördelaktigast, att det statistiska arbetet utföres af de administrativa verk, som däraf närmast beröras. Så torde exempelvis vara förhållandet med post- och telegrafverkens samt järnvägsstyrelsens specialstatistik, som icke utan svårighet lärer kunna utsöndras och förläggas till statistiska centralbyrån. Men i hvad mån i dylika fall en utsöndring lämpligen bör eller icke bör äga rum, lärer först efter en fackmässig utredning kunna afgöras.

Under alla omständigheter måste emellertid *enhet* och *planmässighet* i det statistiska arbetet inom de olika verken och afdelningarna på ett särskildt sätt betryggas, nämligen genom en central institution, som kan utöfva inseende öfver samtliga de statistiska publikationerna så till innehåll som utförande. En dylik central institution har tydligen Statistiska tabellkommissionen varit afsedd att blifva. Men denna kommission har enligt sin instruktion af den 22 oktober 1886 väsentligen haft att granska ändringsförslag af större omfattning, hvaraf blifvit en följd, att hela år kunnat förgå utan att den kallats till ett enda sammanträde. Kommissionen har för öfrigt aldrig visat fallenhet för initiativ, något som synes helt naturligt, då man tänker på dess sammansättning. Den består nämligen af bortåt ett tjugotal tjänstemän, representerande de olika verk, som utgifva statistiska berättelser. Någon akademisk lärare i statistik eller enskild statistisk forskare, om än så framstående, har aldrig fått plats inom kommissionen, ej häller en nationalekonom, en fabrikant eller annan näringsidkare o. s. v., utan kommissionen har utgjorts af en mångtalig samling till stor del icke speciellt statistiskt sakkunnige ledamöter. Ty äfven om man i fråga om de tjänstemän, som inom kommissionen företräda olika grenar af statsförvaltningen, förutsätter, att hvar och en är sakkunnet inom sitt verks statistik, så kan man dock aldrig med skäl på-

räkna, att en tjänsteman skall vara statistiskt sakkunnig på de utom hans verksamhet fallande gebiten, hvadan en sådan anordning som att t. ex. en öfverdirektör i järnvägsstyrelsen deltagar i granskning af formulär rörande befolkningsstatistik, skol- och fängvårdsstatistik eller omvänt en skolstatistiker i granskning af järnvägs- och landtmäteristyrelsens formulär m. m. väl måste anses vara af minst sagdt tvifvelaktigt värde.

Därför bör *Statistiska tabellkommissionen*, för att kunna motsvara det med densamma afsedda ändamålet, erhålla annan sammansättning och vidsträcktare befogenhet än hittills.

Hvad sammansättningen angår, bör kommissionen göras mindre mångtalig, men så inrättas, att den statistiska fackinsikten inom densamma får göra sig fullt gällande. Naturligen bör hvarje ämbetsverk, som har att utgifva officiell statistik, i de fall, då dess berättelse är föremål för behandling, vara företrädt genom adjunktion af en tjänsteman inom verket och helst af den, som har att utföra ifrågavarande statistiska arbete. Men de stadigvarande ledamöterna af kommissionen borde inskränkas till ett mindre antal verkligt statistiskt sakkunnige, exempelvis fyra, under chefen för statistiska centralbyrån såsom själfskrifven ordförande. De öfriga ledamöterna kunde lämpligen på viss tid förordnas af Kungl. Maj:t bland landets statistiska fackmän så inom som utom ämbetsverken äfvensom från de intill statistiken angränsande vetenskaperna, hvarjämte vid behandling af frågor rörande näringsstatistiken framstående näringsidkare inom facket borde adjungeras. På detta sätt skulle friskt blod kunna ingjutas i de gamla ådrorna, och full effektivitet i ledningen af det statistiska arbetet på olika områden kunna åstadkommas.

Kommissionens befogenhet borde omfatta ej blott att uppmärksamt följa statistikens utveckling inom Sverige och andra länder, utan äfven och framför allt att söka verka för enhet och jämförlighet i synpunkter och arbetssätt mellan våra inhemska statistiska publikationer inbördes äfvensom mellan dessa och andra länders. I sådant syfte borde kommissionen äga rätt att göra framställningar till Kungl. Maj:t, en rätt, som Statistiska tabellkommissionen visserligen redan nu har, men af ofvan antydda skäl icke bragt till användning. För att ändringen i kommissionens organisation skall blifva fullt verksam borde åt densamma, vid sidan af och i nära samband med dess öfvervakande funktioner, äfven tillmätas ett eget arbetsfält, som vore ägnadt att sätta den i praktisk beröring med det statistiska arbetet inom olika områden. Detta skulle bäst kunna åstadkommas, om åt kommissionen uppdroges att utgifva en *svensk statistisk årsbok*, motsvarande den från statistiska centralbyrån utgifna »Sveriges

officiella statistik i sammandrag». Härigenom skulle kommissionen vinna full insikt om de brister i vår statistik, som behöfva afhjälpas, och den finge under arbetet för sin årsbok direkt anledning att hos Kungl. Maj:t göra hemställan om nödiga förbättringar. Då vår officiella statistik redan nu kräfter så stora kostnader, vore det enligt min tanke en verklig miss-hushållning att ej genom en ytterligare, föga betydande kostnad för en af tidsförhållandena påkallad förbättring af systemet göra både det vetenskapliga värdet och den praktiska användbarheten af vår officiella statistik flerfaldigt större än nu.

En speciell, för vårt näringslif betydelsefull fråga är äfven den, om ej de hittills af generaltullstyrelsen alldeles fristående utgifna *månadsberättelserna om rikets handel* kunde göras mera tidsenliga. Dessa berättelser äro ingalunda byggda på ett så tillförligt källmaterial, som önskvärdt vore och i andra länder är vanligt. De äro vidare ytterst torftiga till sitt innehåll, upptaga endast ett fåtal artiklar, och — hvad som innebär den största bristen — de meddela inga uppgifter om varornas värde samt deras afgångs- och destinationsorter. I allt detta läser utan tvifvel kunna åstadkommas en tillfredsställande ändring, om nämnda berättelser mer eller mindre ställdes under en strängt sakkunnig central ledning.

Också borde tillses, om icke i sammanhang med den ifrågasatta organisatoriska reformen *ökad skyndsamhet* i publicerandet af vissa berättelser kunde åstadkommas.

De här berörda frågorna och åtskilliga andra därmed i nära samband stående spörsmål angående en fullt tidsenlig anordning af vår officiella statistik lära icke på ett tillfredsställande sätt kunna lösas utan en fackmässig utredning, hvarvid nu, liksom vid den på 1850-talet af Rikets Ständer begärda, hänsyn bör tagas äfven till den i utlandet i detta afseende vunna erfarenheten.

På grund af hvad ofvan anförts, får jag alltså hemställa,

att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det måtte Kungl. Maj:t låta utarbeta och för Riksdagen framlägga utredning, huru inom rikets officiella statistik med de betydande medel, som för densamma årligen utgå, största möjliga enhet och planmässighet i arbetet äfvensom ökad skyndsamhet vid publikationen må kunna åstadkommas, samt att därvid särskildt måtte tillses, huruvida ej åt Statistiska

tabellkommissionen kunde gifvas ökad befogenhet samt en fullt fackmässig men mindre mångtalig sammansättning än för närvarande.

Stockholm den 3 februari 1903.

Ernst Carlson.

Häri instämma:

Oskar Nylander.

Elof Biesert.

K. G. Karlsson.

Victor Moll.
